

MODERN FELSEFENİN
KARANLIK TARİHİ
BERNARD FREYDBERG

VakıfBank Kültür Yayınları: 0053
Felsefe: 007

**MODERN FELSEFENİN
KARANLIK TARİHİ**
BERNARD FREYDBERG

Özgün adı
*A Dark History of
Modern Philosophy*
Türkçesi
Öznur Karakaş

Genel Yayın Yönetmeni
Dr. Hüseyin Yorulmaz

Yayın Müdürü
Dr. Hasan Aksakal

Tasarım ve Yayın Kimliği
Bülent Erkmen

Kapak Görseli
Faruk Özcan

Kitap Editörü
Mehmet Ata Arslan

Sayfa Uygulama
Faruk Özcan

Son Okuma
Emre Güler

VakıfBank Kültür Yayınları
Büyükdere Caddesi
No: 97 – Kat 4
Şişli 34394 İstanbul
Telefon: 0 212 354 5730
www.vbky.com.tr – info@vbky.com.tr
Sertifika No: 40141

© Vakıf Pazarlama San. ve Tic. A.Ş., 2020
© Bernard Freydberg, 2017

ISBN 978-605-7947-44-4

*Kitabın Türkçe yayın hakları Kalem Telif
Hakları Ajansı aracılığıyla VakıfBank
Kültür Yayınları'na aittir. Tanıtım
amacıyla, kaynak göstermek şartıyla
yayıncının yazılı izni olmaksızın
hiçbir elektronik veya mekanik araçla
çoğaltılamaz. Eser sahiplerinin manevi ve
mali hakları saklıdır.*

Baskı
Ofset Yapımevi
Şair Sokak No: 4, Çağlayan Mahallesi,
34410 Kağıthane, İstanbul
Telefon: 0 212 295 86 01
Sertifika No: 45354

1. Baskı: Haziran 2020

MODERN
FELSEFENİN
KARANLIK TARİHİ

BERNARD FREYDBERG

TÜRKÇESİ
ÖZNUR KARAKAŞ

BERNARD FREYDBERG

Slippery Rock Üniversitesi ve Duquense Üniversitesi Felsefe bölümünde emeritus profesör olarak görev yapan Amerikalı felsefe tarihçisi Bernard Freydberg 1947'de doğdu. Antik Yunan ve Roma felsefe tarihi üzerine yoğunlaşan çalışmalarına, kariyerinin son yıllarında Kıtasal Avrupa felsefesi üzerine yazdığı incelemelerini ekledi. *Modern Felsefenin Karanlık Tarihi* yazarın Türkçedeki ilk eseri.

ÖZNUR KARAKAŞ

Boğaziçi Üniversitesi Mütercim Tercümanlık bölümünde lisans eğitimini tamamladı. Galatasaray Üniversitesi, ardından Toulouse Jean-Jaures ve Prag Karlova Üniversitelerinde felsefe yüksek lisans eğitimi aldıktan sonra Universitat Oberta de Catalunya'da Bilgi ve Enformasyon Toplumu doktora programına bağlı Disiplinlerarası İnternet Araştırmaları grubunda doktorasını tamamladı. Çeşitli mecralarda yazıları ve İngilizce ve Fransızcadan yaptığı yayımlanmış pek çok çevirisi bulunmaktadır.

*Akiko Kotani'ye,
"Dünyada yol arkadaşı,
istemem senden gayrı."
Fırtına, 3. Sahne, 1. Perde*

İÇİNDEKİLER

Teşekkür

008

İlk Meseleler

011

1

Modern Felsefe Tarihinde

Çatlaklar

025

Başlangıç:

Önceliğe Dair

060

2

Spinoza'nın

Dipsiz Rasyonalizmi

068

Intermezzo:

Alman İdealizminin

Mefruz Tarihine Dair

134

3
Asi Yunan Schelling
143

Koda:
Nietzsche, Dönüm Noktası
200

Kaynakça
213

Dizin
221

TEŞEKKÜR

Elinizde tuttuğunuz, şimdiye kadar yazdığım en iddialı kitabımı tamamlamak çok uzun bir zaman aldı. Başından beri, kitabın esas fikrinin orijinal ve kıymetli olduğuna canı gönülden inandım. Çalışmaya başladığımda hem bir yazar hem de düşünür olarak kendime maalesef fazla güveniyordum. “Gevşeyip” “mülhem sezgi” kılavuzluğunda yazarsam kitabın etkisinin nasılsa müstesna olacağını sanmıştım. Bu tavırla birkaç yıl önce bir taslağı tamamladım. Söz konusu taslağı gönderdiğim iki yakın arkadaşım Richard Findler ve Christopher Yates’in ikisi de ana fikri desteklediğini söyledi. Öte yandan, kibarca, yazma şeklimin bu fikri pek de iyi iletmediğini eklediler.

Onlara bu kıymetli tavsiyelerinden ötürü minnettarım. Beni, kitabı o haliyle (umutsuzca) yayınlanmak üzere herhangi bir yayınevine teslim etmiş olsaydım mutlaka yaşayacağım bir utançtan kurtardılar. O anda taslağın felaket olduğunu anlamıştım. Kitabın tamamını iki kez gözden geçirmeye çalıştığımda, bu iki ince felsefeciyi bir daha rahatsız etmemeye kesin olarak karar verdim. Kendi okumam da kitabın anlaşılmazlığını üzücü bir biçimde doğrulamıştı. Rafta öylece kaldı; derken bir sonraki büyük projemin ne ol-

duğu sorulduğunda, onlara müstakbel dokuzuncu kitabım için epey iyi bir fikre sahip olduğumu, ama bunu kaleme alamayacak kadar aptal olduğumu söyledim.

2015 yılında, Fenomenoloji ve Varoluşçu Felsefe Topluluğunun Atlanta'daki toplantısında, havaalanına doğru yola koyulmadan önce dinlediğim son sunum, Mark Thomas'ın Schelling'de aklın rolüne ilişkin çalışmasıydı. Thomas'ı daha önce tanıımıyordum, ama sunumunun insanın içine işleyen feraseti beni çok etkiledi ve harekete geçirdi. Mark Thomas, sunumun moderatörü sevgili dostum Dennis J. Schmidt'le birlikte gerçekleştirdiğimiz soru-cevap kısmında iyice kafamı açtı. *Modern Felsefenin Karanlık Tarihi*'nin hangi temanın etrafına örüleceğini bulmuştum: Önce gelme (*anteriority*). Daha önce başarısızca yazdığım taslakları raftan aldım, hayret uyandıran bir şevkle kitabı birkaç ayda bitirdim. Mark Thomas ve Denny Schmidt'e de bundan dolayı minnettarım.

Hem metin üzerine çalışmaları hem faydalı eleştirileri için Michael Rudar'a bir kez daha teşekkür ediyorum. Kathleen Manning her zamanki gibi muhteşem bir kütüphaneciydi, dostluğu da muhteşem işi kadar değerli.

Hepsinden önemlisi, beni hep yüreklendiren muhteşem eşim sevgili Akiko Kotani bana sonsuz bir ilham vermeye devam ediyor. Bu kitap dahil, yaptığım her şeyi tekrar ona adıyorum.

**MODERN FELSEFENİN
KARANLIK TARİHİ**

İLK MESELELER

Modern felsefe tarihi dersleri genelde önemli şahıslar üzerinden bir ilerleme şeklinde anlatılır; bu bir anlamda doğrudur da. Bu derslerin çoğu Descartes’la başlar; “rasyonalistleri” ve “ampiristleri” kronolojik olarak gruplandırarak devam eder ve bu araştırmayı her iki kesimi birleştirmeye çalıştığı düşünülen Kant’la sona erdirir. Her iki kesim de ayrı ayrı ya da birlikte aklın rolünü takdir etmiştir. Bu dönemin bütün önemli düşünürleri, aklın rolünün belirlenmesinin modern felsefenin esas konusu olduğunu teslim eder. Burada amacım bu kadar aşikâr olanı tartışmak değil. Ancak bu netlik beni, uzunca bir süredir, şimdiye kadar nedenini açıklayamadığım bir rahatsızlığa sevk ediyordu.

Bu keşfin beni huzursuz etmiş olan pek çok soruya yanıt verdiğine inansam da, söz konusu rahatsızlık hâlâ devam ediyor. Devam ediyor, çünkü bu huzursuzluk, tabiatı gereği modern felsefe tarihine ait. Bununla kastettiğim, büyük modern felsefe çağının çıkış noktasının başka bir büyük çağ olan Yunan düşüncesi oluşu. Gelgelelim, böyle yaparak modern felsefe, sadece akıldışı yollarla erişilebilen, Delphi Tapınağından çıkma o karanlık sahayı bastırmayı başardı. Ancak bastırma, yok etme, silme değildir, öyle olamaz da,

hele hele Hegel'in olumsuzlama, aşma ve üzerine çıkma anlamlarına gelen *Aufhebung* terimi hiç değildir. Modern felsefenin karanlık kökeni, rasyonel yüzeyinin altındaki her yeri bulandırır ve bu durum, takipçilerinin bu karanlığı reddetmeye çalışmasına rağmen, modern felsefeye yaşam verir. *Modern Felsefenin Karanlık Tarihi* bu önemle gizlenmiş boyuta ışık tutmaya çalışmaktadır.

Bu söylevin kalbinde, söz konusu karanlık kaynakları, tesir ettikleri yerde kazıp gün yüzüne çıkarma çabası yatmaktadır; bu tesirse genelde tanınmaz ve önemine nazaran hep sessiz kalınır. İlk bölümde, Spinoza dışında modern felsefe tarihinin temel figürlerine dair bir araştırma yer almaktadır. Spinoza'ysa özel bir mülahazayı hak eder, yeri geldiğinde düşüncesi bilahare ele alınacaktır. Bu araştırma alışlagelmiş olanlardan oldukça farklıdır; çünkü düşüncüyü aldığı güzergâhlar boyunca kısıtlayan kaçınılmaz sınırlara odaklanır. Bu, bir reddetme girişiminden olabildiğince uzaktır. Nitekim bu sınırlar felsefenin tabiatına aittir. "Gerçekten felsefe tam da sınırlarını bilmekten ibarettir."¹ Bu dönemin düşünürleri şöhretlerini, çalışmalarının açtığı yeni ufukların yanı sıra –bana kalırsa eşit ölçüde– görüşlerinin ilkece nüfuz edemediği alanlara da borçludur.

Bunu göz önünde bulundurduğumuzda bile, bir önyargı felsefenin her şeyden önce öğretisel olduğunu öne süren o mutad görüşe neden olabilir. Sözgelimi Leibniz ve

---

1. Immanuel Kant, *Critique of Pure Reason*, çev. Norman Kemp Smith (New York: St. Martin's Press, 1965), A727, B755.

Hume'dan sınava giren her düzeyde öğrenci, ilkinin önceden tesis edilmiş uyuma inanan bir rasyonalist, ikincisininse nedensel ilkenin rasyonel temelini olmadığına inanan bir ampirist olduğunu yazdığına “doğru” yanıtı verir. Bu kitapta, öğretileri bir tarafa bırakarak, modern araçlarla girilemeyen sahalara yüzümü döneceğim. Diğer bir deyişle, düşüncenin dağıldığı kavşakta, idrak edilmeyi bekleyen en ilginç alanlarda dolanacağım. Bu kavşaklara çatlaklar (*fissures*) diyorum.² Burada, mutlak önyargının dikte ettiği düzeni tersine çeviriyorum. Öğretiyi kısıtlayan sınırın çatlağa neden olduğunu söylemek yerine, çatlakların aslında öğretileri mümkün kıldığını, yani çatlakların öğretilere can verdiğini düşünüyorum.

Buna göre, Birinci Bölümün amacı, tek tek bu temel düşünürleri incelemek ve metinlerinde sunulan olumlu analizlere taş koyan boşluğu –çatlağı veya çatlakları– ortaya çıkarmaktır. Çatlaklar, eserlerinin sorgusuz sualsiz gücünden, geçerliliğinden ve/veya kıymetinden hiçbir şey eksilmez. Bilakis, bu çatlaklar, onları hasıraltı etme yönlü hiçbir sofistike girişimin yapamayacağı kadar eserlere değer katar.

O halde, uzun zamandır gizlenmiş olsalar da onları takdir etmeyi reddeden aklın rolüne dair çağ açan düşüncelere sebebiyet vermiş olan bu alanlara giden yolu nasıl bulabiliriz? Giriş, Antik Yunan şiirinden ve belli bir yorum üzerinden ele alınan Antik Yunan felsefesinden geçer. Yu-

---

2. Bkz. John Sallis, *Being and Logos: Reading the Platonic Dialogues* (Bloomington: Indiana University Press, 1996) ve Bernard Freytag, *The Play of the Platonic Dialogues* (New York: Peter Lang, 1997).

nan şiirinin ve onun Yunan felsefesindeki rolünün önemi Platon'un *İon*'unda birleşir. Bu uzun pasaj, sık sık karşımıza çıkan, Platon'un şiire düşmanca yaklaştığı iddiasının ve onu yanlış isimlendirilmiş sözde İdeal Şehir³ tasarımında yasaklamak istediğini öne süren "mütearifenin" (*truism*) yalan olduğunu açıkça gösterir.

Sokrates: (...) daha önce de dediğim gibi, Homeros hakkında iyi konuşmak, senin hâkim olduğun bir şey değil, demir halkaları hareket ettiren bir taş gibi seni hareket ettiren ilahi güçtür. Euripides buna miknatis der, ama çoğu kişi bunu Herakles olarak bilir. Bu taş, demir halkaları çekmekle kalmaz, onlara diğer halkaları çekme gücünü verir, ara ara epey uzun bir zincir oluşturacak şekilde birbirine tutturulmuş demir ve halka parçalarına denk gelebilirsin. Bunların hepsinin gücü, bu ilk taştan kaynaklanır. Benzer şekilde, ilham perisi önce bizzat bütün insanlara ilham verir; bu ilhamı (enthousiasmos) alan insanlardan diğerlerine bir zincir oluşur. Bütün iyi şairler, ister epik ister lirik olsun, güzel şiirlerini sanatla oluşturmaz, bunu ilham aldıklarından, kendilerine musallat olduğundan yapabilirler. Dans ederken akli başında olmayan sefa düşkünü Korybanteler gibi, lirik şairlerin de güzel eserlerini yazarken akılları başlarında değildir: akılları başlarında olduğunda değil de, Dionysos'un etkisi altında olduklarında, ırmaklardan süt ve bal çeken Bacchus bakireleri gibi müziğin ve vezinin etkisi altındadırlar... Bu doğrudur.

---

3. Bkz. Sallis, *Being and Logos*; ve Freydberg, *Play of the Platonic Dialogues*.

Şair hafif, kanatlı, kutsal bir şeydir; esinlenene, kendinden geçene, aklını yitirene kadar icat yoktur içinde: bu hale gelmediğinde güçsüzdür, kehanetlerini ifade edemez...

Tanrı şairlerinin akıllarını (nous) başlarından alır ve onları hizmetkârı olarak kullanır; tıpkı kâhinler ve kutsal peygamberler gibi; öyle ki onları duyan bizler, bu değerli sözcükleri bilinçsizce telaffuz edenlerin kendinde olmadığını belki biliriz, Tanrı'dır onlarda konuşan, Tanrı onlar vasıtasıyla bizlerle konuşur (...) Bu şekilde, belli ki, Tanrı bu güzel şiirlerin insandan veya insan işi olmadığını, ilahi ve Tanrı işi olduklarını; şairlerin kendilerine fena halde musallat olan Tanrıların tercümanlarından başka bir şey olmadığını şüpheye mahal vermeksizin göstermek ister. En kötü şairlerin ağızıyla en iyi şarkıları öğrettiğinde Tanrı'nın vermeye çalıştığı ders bu değil miydi? Haklıyım değil mi, İon?

İzleyici, ilkin Tanrı'dan esinlenen zincirin nihai halkasıdır; o da zincire esinle girer. Çağdaş okur yanılıp da *enthousiasmosu* genelde anlaşıldığı üzere “heyecan” sanmasın. Platon'un *Phaidros*'ta dediği gibi, esin perilerinin *enthousiasmosu*, ilahi çılgınlığın üçüncü biçimidir. İlahi çılgınlık, insani çılgınlıktan epey farklıdır; çünkü insanın deliliğinin muzır asiliğinin aksine, ilahi çılgınlık ölçünün takdimini içerir.⁴

4. Bkz. Platon, *Phaedros*, 244a-245c. Dört tür ilahi çılgınlık şunlardır: (1) ilhamın kılavuzluğunda kehanet ki, fazlalıkta dizginlenir; (2) kadim hastalıkların ve lanetlerin şifası, (3) insanları melodik, vezinli şiir yazmaya esinleyen ilham perilerinden gelen ilham ve (4) eros, sadece sevilenin hizmetine sunulan türden sevgi.